

وضعیت خانوادگی نوجوانان و استفاده از اینترنت

دکتر سید وحید عقیلی*

پری ظریفیان همتیان**

چکیده

وضعیت خانوادگی نوجوانان تأثیر بسیاری در بروز رفتارهای ارتباطی آنها دارد. نوجوانان با مشاهده رفتارهای والدین در استفاده از تکنولوژی‌های نوین ارتباطی مانند اینترنت، نحوه و میزان استفاده از این رسانه را فراگرفته و عیناً تقلید می‌کنند. همچنین کمبودهای عاطفی در مورد نوجوانانی که با یکی از والدین و یا سرپرستی غیر از والدین زندگی می‌کنند، در بهره‌گیری از اینترنت بسیار تأثیرگذار است. هدف این پژوهش بررسی وضعیت خانوادگی نوجوانان و استفاده از اینترنت است. در این پژوهش از دو روش کمی و کیفی (دلفی) استفاده شده است. جامعه آماری این پژوهش ۲۲ نفر از اعضای هیأت علمی گروه‌های علوم ارتباطات و علوم تربیتی واحد تهران مرکز، علوم و تحقیقات دانشگاه آزاد اسلامی، دانشکده صدا و سیما و علامه طباطبایی بوده است. در این موضوع از نظریات یادگیری اجتماعی اسکینر و نظریه فردگرایی و جمع‌گرایی تریاندیس استفاده شده است. بررسی یافته‌ها نشان می‌دهد: از نظر کارشناسان وضعیت تحصیلی والدین در گرایش نوجوانان به استفاده از اینترنت مؤثر است. همچنین کارشناسان معتقدند میزان و نحوه استفاده والدین از رسانه‌ها مورد تقلید نوجوانان قرار گرفته و در گرایش آنان به استفاده از اینترنت مؤثر است. کارشناسان معتقدند تعارضات والدین با یکدیگر یا زندگی نوجوان در خانواده‌های تک‌سرپرست تأثیر زیاد یا بسیار زیادی در گرایش نوجوانان به استفاده از اینترنت دارد.

کلید واژه‌ها: نوجوان، اینترنت، وضعیت خانوادگی

Seyed_vahid_aqili@Yahoo.com

Parizarifian@yahoo.com

* دانشیار گروه آموزشی ارتباطات دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی.

** کارشناس ارشد ارتباطات و پژوهشگر مرکز آموزش و پژوهش همشهری

مقدمه

استفاده نوجوانان از اینترنت در روابطشان با خانواده تأثیر می‌گذارد. آنها به این ارتباط‌های فردی عادت کرده و خشنود می‌شوند و از آنجا که ارتباطشان با خانواده‌ها بسیار محدودتر شده، احساس می‌کنند خانواده‌ها آنها را درک نمی‌کنند، بنابراین از مصاحبت و گپ‌زدن‌های خانوادگی لذت نمی‌برند. لذا در جمع‌های خانوادگی حضور فعالی ندارند. در نتیجه کاهش ارتباط چهره به چهره با خانواده، ماهیت اهداف نوجوان با خانواده متفاوت شده و بتدریج ادراک مشترک، تفاهم و توافق بین آنها کاهش می‌یابد. از سوی دیگر استفاده از اینترنت که بنا به اراده و سلیقه نوجوان صورت می‌گیرد او را در رد و بدل کردن پیام‌های ارتباطی مطلوب و رفع نیازهای گوناگون یاری می‌دهد. ویژگی‌های اینترنت مانند سرعت زیاد و کیفیت مطلوب در انتقال اطلاعات به روند جدایی نوجوان از جمع خانواده و تغییر رفتار او در خانواده سرعت می‌بخشد. به همین دلیل آنها استفاده از اینترنت را به در کنار خانواده بودن ترجیح می‌دهند. از دیدگاه برلو^۱ (۱۹۲۹)، «ارتباطات عبارت است از جستجوی گیرنده برای یافتن پاسخ» (شکرخواه، ۱۳۸۹: ۲۳) و او این پاسخ را در اینترنت می‌یابد. بدیهی است یک فرد در مقابل اوضاع، مسائل و رویدادهای محیط خود احساسات، نگرش‌ها و واکنش‌های خاصی نشان می‌دهد. همانگونه که والتر بنیامین^۲ (۱۹۴۰-۱۸۹۲) می‌گوید: «فناوری‌ها نحوه نگاه ما را به واقعیت تغییر می‌دهند» (شکرخواه، ۱۳۸۹: ۲۲) و نتیجه آن تغییر رفتار نوجوانان در رابطه با خانواده‌هایشان است.

«هر گروهی از خانواده گرفته تا کل جامعه، مجموعه‌ای از باورها، نگرش‌ها و رفتارهای ضمنی یا علنی دارد که درست تلقی می‌شود. هر عضوی از گروه، که از آن هنجارها تخلف کند، با خطر منزوی شدن یا عدم تأیید روبرو می‌شود. به این ترتیب، گروه‌ها از طریق پاداش و تنبیه اجتماعی اعضای خود را سازماندهی می‌کنند. مهم‌تر از آن، گروه‌ها برای ما یک چارچوب داوری فراهم می‌آورند که در واقع الگوی حاضر و آماده‌ای را برای تفسیر رویدادها و مسایل به دست می‌دهد. این گروه‌ها عینکی در اختیار ما می‌نهند که با آن جهان اطراف خود را می‌بینیم. هر گروهی که یکی از این شیوه‌های نفوذ اجتماعی، یعنی سازماندهی و تفسیر را به کار می‌برد یکی از گروه‌های مرجع ما است. ما به این گروه‌ها مراجعه می‌کنیم تا اعتقادات، نگرش‌ها و رفتارهای خود را ارزیابی و مشخص کنیم. اگر سعی کنیم مانند این گروه‌ها شویم گفته می‌شود با آنها همانندسازی می‌کنیم» (کتاب مهر، ۱۳۹۰: ۵۴-۵۳).

«تحقیقات بونینگر، کراسینک و برنت^۳ (۱۹۹۵) قراین مهمی در این زمینه فراهم کرده است که سه عامل در تعیین اهمیت نگرش، نقش کلیدی دارد. اول نفع شخصی، عامل دوم همانندسازی اجتماعی و عامل سوم، وابسته به ارزش بودن است. به این معنا که هر قدر یک نگرش، پیوند نزدیک‌تری با ارزش‌های شخصی فرد داشته باشد، اهمیت آن نگرش برای وی بیشتر خواهد بود. پس آنچه یک نگرش را برای فرد مهم می‌کند، رابطه آن با نیازها و ارزش‌های اساسی اجتماعی و فردی شخص است» (باستانی، ۱۳۸۷: ۳۶).

از سوی دیگر رفتار خانواده با نوجوان در ایجاد محدودیت‌ها و عدم وجود رسانه‌های آزاد و مستقل، اعم از

^۱ David Berlo

^۲ Walter Benjamin

^۳ Boninger, Krosnick & Bernet

رادیو، تلویزیون، ماهواره، مطبوعات و اینترنت، در جامعه موجب شده است که نوجوانان برای ابراز عقاید و نظریات خود به دنبال بدیلی نوین باشند. «او برای رهایی از این قید و بند و بدست آوردن بهانه‌ای برای گفتگو و تعامل اجتماعی، و احساس یگانگی کردن با دیگران یا فرار از مشکلات و تخلیه احساسات و حتی ایجاد فرصت برای خود به رسانه‌های فردی روی می‌آورد. اغلب خشنودی یک نفر از کنش ارتباطی موكول به این است که چقدر به اهداف خود رسیده و به چه میزان از آن فاصله دارد» (فرهنگی، ۱۳۷۴: ۱۱۱-۱۱۲).

از آنجا که اولین الگوی نوجوان در جامعه، خانواده‌اش است، نوع نگرش و رفتار خانواده در میزان و نحوه استفاده از رسانه‌های فردی مورد تقلید و یادگیری او قرار می‌گیرد و تأثیر بسزایی در رفتارهای او خواهد داشت. «نگرش‌ها زمینه‌ساز رفتار به شیوه خاص است و وجود آن تجانس و تشابه کنش‌های فرد را تضمین می‌کند. نگرش و عقاید بر رفتار تأثیر می‌گذارد، به آن شکل می‌دهد، آن را هدایت می‌کند و انگیزه‌های تازه‌ای در فرد ایجاد می‌کند، به گونه‌ای که نیازها را برآورده و به گرایش‌های افراد سمت می‌دهد» (باستانی، ۱۳۸۷: ۴۳).

این که وضعیت خانوادگی نوجوانان چه تأثیری بر استفاده از اینترنت دارد، موضوع بررسی این تحقیق است. در تحقیقی که به منظور «شناسایی میزان استفاده دانش‌آموزان شمال و جنوب شهر تهران از اینترنت» (شیخان، ۱۳۸۱) در میان دانش‌آموزان دبیرستانی شمال و جنوب شهر تهران در سال ۱۳۸۱ انجام گرفته است، برخی از نتایج بدست آمده نشان می‌دهد که ۴۱.۷ درصد از والدین محدودیتی برای فرزندان دختر دبیرستانی‌شان قایل نیستند. در مقابل ۱۲ درصد محدودیت ایجاد کرده‌اند. ۶۶.۳ درصد از دانش‌آموزان به این پرسش پاسخ نداده‌اند که شاید دلیل آن باشد که والدین در برخی موارد محدودیت قایل هستند. مهمترین عامل ترغیب دانش‌آموزان دبیرستانی دختر برای استفاده از اینترنت، با ۹۱ فراوانی گفت‌وگوی اینترنتی است. پس از آن بیشترین فراوانی ۶۰ به خاطر داشتن علاقه نوجوانان و جوانان برای استفاده از اینترنت است. کمترین درصد فراوانی متعلق به سایر موارد است.

همچنین نتایج تحقیقی با عنوان: «مطالعه رابطه بین ابعاد مختلف استفاده از اینترنت و احساس تجربه شده» (موحد: ۱۳۹۰) نشان داده است که معمولاً کاربرانی که ساعات بیشتری را صرف جستجو در سایت‌های خبری می‌کنند، به دنبال اهداف مشخصی هستند و اطلاعات خبری مورد نیاز خود را از این رسانه کسب می‌کنند. در نتیجه این نوع استفاده توانسته است احساس مثبتی را به کاربران بدهد. در کل باید گفت کاربرانی که استفاده روزمره و خبری بیشتری از اینترنت دارند، معمولاً در این فضا به دنبال اهداف مشخصی هستند و همین امر سبب می‌شود که سرگردانی کمتری نیز داشته باشند، در نتیجه احتمال داشتن احساس مثبت‌تر به اینترنت در این افراد بیشتر است.

«بسیاری از نظریه‌پردازان و از جمله «بی.اف. اسکینر»^۱ بر این باورند که به گونه‌ای چشمگیر کلیه رفتارهای انسانی را می‌توان به اعتبار یادگیری وسیله‌ای مورد بررسی قرار داد. نظریه یادگیری اجتماعی^۲ نظریه‌ای با مبانی گسترده‌تری است و بر این نکته تأکید دارد که لزوماً نباید رفتارهای ما تقویت شوند تا ما آنها را تکرار کنیم، بلکه ما می‌توانیم بسیاری از رفتارها را فقط به سادگی با مشاهده آنها از دیگران فرا بگیریم. از این رو می‌توان گفت در این نظریه نقش مشاهده و اثر دیگران بسیار زیاد است» (فرهنگی، ۱۳۷۴: ۷۷-۷۶).

^۱ B.F. Skinner
^۲ social learning

«بر اساس نظریه یادگیری اجتماعی، بسیاری از روش‌های ارتباطی ما زمانی که بسیار خردسال بودیم شکل گرفته است. این شکل‌گیری از طریق الگوبرداری^۱ یا تقلید^۲ می‌باشد. والدین عموماً اولین و بهترین الگوی ما می‌باشند» (فرهنگی، ۱۳۷۴: ۷۷). این الگوبرداری از رفتار والدین در بحث مربوط به مصرف رسانه‌ها نیز نمود پیدا می‌کند. تریاندیس (۱۹۸۰) بیان می‌کند که تفرد از تجمع و اجتماع کسب می‌شود و اجتماع نیز مطابقت و همسان‌سازی با دیگران را شکل می‌دهد. گرایش به هر کدام از جنبه‌های این شاخص، آثار و نتایجی را در پی دارد که هافستید (۱۹۸۴) و تریاندیس (۱۹۹۸) آنها را مطابق جدول، فهرست می‌کنند:

فردگرایی

- علایق و نیازها و اهداف فردی ترجیح دارند
- ارزش‌ها و هنجارها، مبنای فردی دارند
- کسب لذت فردی در اولویت است
- باورهای فردی، متمایزکننده فرد از گروه است
- استقلال و هویت فردی اهمیت دارند
- راهبردهای مستقیم و مواجه رودررو ترجیح دارد
- ارتباط بین اعضای متکی به افراد است، رابطه اعضای با فاصله زیاد صورت می‌گیرد
- روابط اجتماعی در بین اعضای داوطلبانه بوده و اندازه گروه کوچکتر است
- ورود و خروج به گروه براحتی صورت می‌گیرد
- دوستی‌ها رنگ کمتری داشته، رفاقت‌ها و وفاداری به گروه و شخص دیگر کمتر است

جمع‌گرایی

- اهداف گروهی مهم هستند
- هنجارها و ارزش‌ها از طریق گروه مرجع تعیین می‌شوند
- رضایت گروه و اکثریت اهمیت دارد
- باورهای فرد توسط جمع تعیین می‌شوند
- وابستگی بین اعضای، علقه‌های بین فردی و تجانس گروهی مهم هستند
- از راهبردهای غیر مستقیم و اصل حفظ ظاهر در شرایط بحرانی استفاده می‌شود
- رابطه اعضای تنگاتنگ است
- روابط اجتماعی بین اعضای اجباری بوده و اندازه گروه بزرگتر است
- ورود و خروج به گروه به سادگی انجام نمی‌گیرد

^۱ modeling
^۲ imitation

• دوستی‌ها و رفاقت‌ها از عمق و استحکام بیشتری برخوردار است

ما بسیاری از رفتارها را به سادگی و فقط با مشاهده آنها از دیگران فرا می‌گیریم. در نظریه یادگیری اجتماعی، نقش مشاهده و اثر دیگران بسیار زیاد است. اعضای خانواده بیشترین سهم را در این یادگیری دارند. چرا که نوجوانان با مشاهده رفتارهای ارتباطی والدین و میزان و نحوه استفاده آنان از اینترنت، میزان و نحوه استفاده خود را گزینش می‌کنند. از سوی دیگر شرایط تحصیلی و رفتارهای والدین نیز عامل مهمی در بهره‌گیری والدین از اینترنت دارد. به نظر می‌رسد والدین تحصیل کرده بنا به مناسبات اجتماعی و شغلی خود بیشتر با اینترنت سروکار دارند تا والدینی که تحصیلات کمتری دارند. همچنین برخی رفتارهای والدین مانند همفکری، همکاری و توجه به نوجوانان و اهدافشان نیز در استفاده نوجوانان از اینترنت بی‌تأثیر نباشد. این موضوع در خانواده‌هایی با یک سرپرست بیشتر نمایان است. چرا که نوجوان از یکی از والدین و تجربیات و همفکری او بی‌بهره است. بنابراین احتمال دارد برای رفع تنهایی، جلب توجه بیشتر یا کسب تجربیات مورد نیاز از اینترنت بیشتر استفاده کرده و از جمع دورتر و دورتر شود. در نهایت باید گفت انتخاب نظریه‌ها بر اساس اهداف اصلی، اهداف جزئی و پرسش‌های تحقیق بوده است. هدف کلی تحقیق حاضر، بررسی تأثیر وضعیت خانوادگی نوجوانان بر استفاده از اینترنت از دیدگاه کارشناسان است. اهداف جزئی زیر برای بررسی موضوع مد نظر قرار گرفته است:

- ۱- شناخت وضعیت خانوادگی نوجوانان و تأثیر آن در استفاده آنها از رسانه‌های فردی؛
  - ۲- شناسایی رفتار والدین و تأثیر آن در استفاده نوجوانان از رسانه‌های فردی؛
  - ۳- تعیین وضعیت تحصیلی والدین و تأثیر آن در استفاده نوجوانان از رسانه‌های فردی؛
- از آنجا که در این تحقیق از روش کیفی (دلفی) نیز استفاده شده است، این تحقیق فاقد فرضیه و دارای ۳ پرسش است که بر پایه نظریات طراحی شده‌اند. پرسش‌های این تحقیق به این شرح است:

- ۱- وضعیت خانوادگی نوجوانان چه تأثیری در استفاده او از رسانه‌های فردی (تلفن همراه و اینترنت) دارد؟
- ۲- رفتار والدین چه تأثیری در استفاده نوجوانان از رسانه‌های فردی (تلفن همراه و اینترنت) دارد؟
- ۳- شرایط تحصیلی والدین چه تأثیری در استفاده نوجوانان از رسانه‌های فردی (تلفن همراه و اینترنت) دارد؟

روش پژوهش

در این تحقیق از روش کیفی (مصاحبه با متخصصان فن) استفاده شده است. برای دستیابی به نظرات کارشناسان در ابتدا با آنها درباره موضوع پژوهش مصاحبه عمیق انجام شده است. سپس با توجه به اهداف و پرسش‌های پژوهش، نظرات کارشناسان درباره موضوع پژوهش، پرسشنامه‌ای با ۱۱ سوال تهیه و تنظیم شد. در این روش در جداول تنها به ذکر فراوانی اکتفا شده و ستون درصد در جداول آماری حذف می‌شوند.

با توجه به موضوع پژوهش که در مورد علوم ارتباطات، رسانه‌های فردی و وضعیت خانوادگی است، نظرات دو گروه از کارشناسان علوم ارتباطات و علوم تربیتی گردآوری شده است. انتخاب کارشناسان بر مبنای داشتن حداقل مدرک تحصیلی دکترا در حوزه علوم ارتباطات و علوم تربیتی بوده است. بر این اساس اعضای هیأت علمی واحد تهران مرکز و واحد علوم و تحقیقات دانشگاه آزاد، دانشکده صدا و سیما و دانشگاه علامه انتخاب شده‌اند. برای انتخاب نمونه‌های پاسخگو، از نمونه در دسترس و با توجه به تخصص در حوزه علوم ارتباطات یا علوم تربیتی استفاده شد. تعداد ۳۵ پرسشنامه بین کارشناسان توزیع شد که ۲۲ نفر از آنها پرسشنامه‌ها را تکمیل کرده و عودت دادند.

روش‌های به کار گرفته شده برای جمع‌آوری داده‌ها در این پژوهش بشرح زیر بوده است:

- الف- مطالعه کتابخانه‌ای و گردآوری مطالب مرتبط با موضوع تحقیق
  - ب- مصاحبه عمیق با کارشناسان علوم ارتباطات و علوم تربیتی
  - ج- تهیه و تنظیم پرسشنامه اولیه (برگرفته از چارچوب نظری) و پرسشنامه ثانویه (برگرفته از مصاحبه عمیق با کارشناسان علوم ارتباط و علوم تربیتی)
  - د- ارائه پرسشنامه به ۳۵ نفر از کارشناسان که در نهایت ۲۲ پرسشنامه تکمیل شد.
- روش تجزیه و تحلیل داده‌ها به شرح زیر است:
- ۱- داده‌های تحقیق بر حسب عوامل و شاخص‌های پژوهش طبقه‌بندی شد.
  - ۲- داده‌های طبقه‌بندی شده مورد تفسیر و تعبیر قرار گرفت.
  - ۳- داده‌ها در رابطه با سوال‌های تحقیق و انطباق با نظریه‌ها تحلیل شد.
- برای اعتبار و پایایی تحقیق از روش آزمون کرونباخ استفاده شده است. آلفای کرونباخ برای این تحقیق ۰.۸۰ بوده است.

یافته‌های پژوهش

اولین پرسش پژوهش «وضعیت خانوادگی نوجوانان چه تأثیری در استفاده او از رسانه‌های فردی (تلفن همراه و اینترنت) دارد؟» بوده است. در ابتدا از پاسخگویان درباره تعارضات والدین با یکدیگر و ارتباط آن با ترغیب نوجوان به استفاده از فضای مجازی در اینترنت سوال شد. ۲۰ نفر از کارشناسان میزان این ارتباط را زیاد یا بسیار زیاد و ۲ نفر تاحدودی ارزیابی کرده‌اند.

جدول ۱. توزیع فراوانی نظر کارشناسان دربارهٔ تعارضات والدین با یکدیگر و ارتباط آن با ترغیب نوجوان به استفاده از

فضای مجازی

تعداد	به نظر شما تعارضات والدین با یکدیگر چقدر می‌تواند نوجوان را به استفاده از فضای مجازی (شبکه‌های اجتماعی) ترغیب کند؟
۸	بسیار زیاد
۱۲	زیاد
۲	تاحدودی
-	کم
-	بسیار کم
۲۲	جمع کل

سپس میزان موافقت پاسخگویان با جملهٔ «زندگی نوجوانان در خانواده‌های تک سرپرست در میزان تمایل آنها به استفاده از اینترنت مؤثر است» سوال شد. ۱۶ نفر از کارشناسان این تأثیر را زیاد یا بسیار زیاد، ۱ نفر تاحدودی و ۵ نفر کم یا بسیار کم ارزیابی کرده‌اند.

جدول ۲. توزیع فراوانی نظر کارشناسان دربارهٔ جملهٔ «زندگی نوجوانان در خانواده‌های تک‌سرپرست در میزان تمایل آنها به استفاده از رسانه‌های فردی مؤثر است»

فراوانی	شما چقدر با این جمله موافقت می‌کنید: «زندگی نوجوانان در خانواده‌های تک‌سرپرست در میزان تمایل آنها به استفاده از رسانه‌های فردی مؤثر است.»
۲	بسیار زیاد
۱۴	زیاد
۱	تاحدودی
۳	کم
۲	بسیار کم
۲۲	جمع کل

در ادامه میزان موافقت پاسخگویان با جملهٔ «نوجوانانی که با فردی غیر از والدین زندگی می‌کنند تمایل بیشتری در استفاده از رسانه‌های فردی دارند» سوال شد. ۱۴ نفر از کارشناسان در حد زیاد یا بسیار زیاد، ۳ نفر تاحدودی و ۵ نفر کم یا بسیار کم با این جمله موافق بوده‌اند.

جدول ۳. توزیع فراوانی نظر کارشناسان دربارهٔ جملهٔ «نوجوانانی که با افرادی غیر از والدین زندگی می‌کنند تمایل بیشتری در استفاده از رسانه‌های فردی دارند»

شما چقدر با این جمله موافقت می‌کنید: «نوجوانانی که با افرادی غیر از والدین زندگی می‌کنند تمایل بیشتری در استفاده از رسانه‌های فردی دارند.»	
۵	بسیار زیاد
۹	زیاد
۳	تا حدودی
۳	کم
۲	بسیار کم
۲۲	جمع کل

دومین پرسش پژوهش «رفتار والدین چه تأثیری بر استفاده نوجوانان از اینترنت دارد؟» بوده است. از پاسخگویان دربارهٔ مهمترین دلیل خانواده‌ها برای تشویق نوجوانان به استفاده از اینترنت سوال شد. پاسخگویان می‌توانستند ۳ مورد را بر حسب اولویت انتخاب کنند. در اولویت اول ۱۱ نفر از کارشناسان ارزش قایل شدن برای تحصیل علم، ۷ نفر مهارت‌بخشی، ۲ نفر رفع مسئولیت از خود، ۱ نفر اعطای استقلال به نوجوانان، ۱ نفر سرگرم شدن را مهمترین دلیل خانواده‌ها برای تشویق نوجوانان به استفاده از اینترنت بیان کرده‌اند. در اولویت دوم ۶ نفر از کارشناسان به مهارت‌بخشی، ۵ نفر به جذاب کردن آموزش، ۴ نفر ایجاد فرصت بیشتر برای خود، ۲ نفر رفع مسئولیت از خود، ۲ نفر حمایت از پیشرفت‌های نوجوان، ۱ نفر اعطای استقلال به نوجوانان، ۱ نفر سرگرم شدن او و ۱ نفر به اعطای خوداتکایی به نوجوانان اشاره کرده‌اند. در اولویت سوم ۵ نفر از کارشناسان سرگرم شدن او، ۴ نفر اعطای خوداتکایی به او، ۳ نفر مهارت‌بخشی، ۳ نفر جذاب کردن آموزش، ۳ نفر اعطای استقلال به نوجوانان، ۱ نفر رفع مسئولیت از خود، ۱ نفر حمایت از پیشرفت‌های او، ۱ نفر پذیرش و تن‌دادن به وضع موجود را به عنوان دلیل بیان کرده‌اند.

جدول ۴. توزیع فراوانی نظر کارشناسان دربارهٔ مهمترین دلیل خانواده‌ها برای تشویق نوجوانان به استفاده از اینترنت

اولویت سوم فراوانی	اولویت دوم فراوانی	اولویت اول فراوانی	دلایل خانواده‌ها برای تشویق نوجوانان به استفاده از اینترنت
		۱۱	ارزش قایل شدن برای تحصیل علم
۳	۶	۷	مهارت بخشی
۱	۲	۲	رفع مسئولیت از خود
۳	۵		جذاب کردن آموزش
۳	۱	۱	اعطای استقلال به نوجوانان
۱	۲		حمایت از پیشرفت‌های او
۵	۱	۱	سرگرم شدن او
	۴		ایجاد فرصت بیشتر برای خود
۴	۱		اعطای خوداتکایی به او
۱			پذیرش و تن دادن به وضع موجود
۲۱	۲۲	۲۲	جمع کل

از پاسخگویان دربارهٔ توجه خانواده به اهداف فردی نوجوانان و ممانعت از فردگرایی آنها سوال شد. ۱۷ نفر از کارشناسان معتقد بودند توجه خانواده به اهداف فردی نوجوان به میزان زیاد یا بسیار زیاد از فردگرایی یا منزوی شدن او ممانعت می‌کند. ۴ نفر از کارشناسان این میزان را تا حدودی و ۱ نفر بسیار کم ارزیابی کرده‌اند.

جدول ۵. توزیع فراوانی نظر کارشناسان دربارهٔ تأثیر توجه خانواده به اهداف فردی و نقش آن در ممانعت از فردگرایی نوجوان

فراوانی	به نظر شما توجه خانواده به اهداف فردی نوجوان چقدر می‌تواند مانعی برای فردگرایی یا انزوای او باشد؟
۲	بسیار زیاد
۱۵	زیاد
۴	تا حدودی
	کم
۱	بسیار کم
۲۲	جمع کل

از پاسخگویان دربارهٔ تأثیر رفتارهای والدین بر کاهش استفاده نوجوان از اینترنت سوال شد. پاسخگویان می‌توانستند ۳ مورد را بر حسب اولویت انتخاب کنند.

در اولویت اول ۸ نفر از کارشناسان احترام گذاشتن به نوجوان، ۴ نفر برجسته کردن نکات مثبت شخصیت او، ۳ نفر همدلی کردن با او، ۱ نفر توجه کردن به صحبت‌های او، ۱ نفر پاسخگویی نیازهای او بودن، ۱ نفر استقلال او را ارج نهادن، ۱ نفر جدی رفتار کردن با او، ۱ نفر جدی گرفتن اهداف نوجوان، ۱ نفر شنونده انتقادات و پیشنهادات او بودن و ۱ نفر داشتن اهداف مشترک با او را در کاهش استفاده نوجوان از رسانه‌های فردی مؤثر ارزیابی کرده‌اند.

در اولویت دوم ۶ نفر از کارشناسان پاسخگویی نیازهای او بودن، ۳ نفر استقلال او را ارج نهادن، ۳ نفر با آرامش رفتار کردن، ۲ نفر برجسته کردن نکات مثبت شخصیت او، ۱ نفر احترام گذاشتن به نوجوان، ۱ نفر همدلی کردن با او، ۱ نفر توجه به صحبت‌های او، ۱ نفر جدی رفتار کردن با او، ۱ نفر جدی گرفتن اهداف او، ۱ نفر شنونده انتقادات و پیشنهادات او، ۱ نفر با خشم رفتار کردن و ۱ نفر مشارکت دادن او در تصمیم‌گیری‌ها را عامل مؤثری در کاهش استفاده نوجوان از رسانه‌های فردی بیان کرده‌اند.

در اولویت سوم ۴ نفر از کارشناسان شنونده انتقادات و پیشنهادات او بودن، ۳ نفر توجه به صحبت‌های او، ۳ نفر پاسخگویی نیازهای او بودن، ۲ نفر احترام گذاشتن به نوجوان، ۲ نفر استقلال او را ارج نهادن، ۲ نفر با آرامش رفتار کردن، ۱ نفر برجسته کردن نکات مثبت شخصیت او، ۱ نفر همدلی کردن با او، ۱ نفر با او بطور جدی رفتار کردن، ۱ نفر داشتن اهداف مشترک با او و ۱ نفر مشارکت دادن او در تصمیم‌گیری‌ها را در کاهش استفاده او از رسانه‌های فردی مؤثر دانسته‌اند.

جدول ۶. توزیع فراوانی نظر کارشناسان درباره تأثیر رفتار والدین در کاهش استفاده نوجوان از رسانه‌های فردی (تلفن همراه و اینترنت)

اولویت سوم فراوانی	اولویت دوم فراوانی	اولویت اول فراوانی	تأثیر رفتار والدین در کاهش استفاده نوجوان از رسانه‌های فردی
۲	۱	۸	احترام گذاشتن به نوجوان
۱	۲	۴	برجسته کردن نکات مثبت شخصیت نوجوان
۱	۱	۳	همدلی کردن با نوجوان
۳	۱	۱	توجه به صحبت‌های نوجوان
۳	۶	۱	پاسخگویی نیازهای نوجوان بودن
۲	۳	۱	استقلال نوجوان را ارج نهادن
۱	۱	۱	جدی رفتار کردن با نوجوان
	۱	۱	جدی گرفتن اهداف نوجوان
۴	۱	۱	شنونده انتقادات و پیشنهادات نوجوان بودن
۱		۱	داشتن اهداف مشترک با نوجوان
۲	۳		با نوجوان با آرامش رفتار کردن
	۱		با خشم با نوجوان رفتار کردن
۱	۱		مشارکت دادن نوجوان در تصمیم‌گیری‌ها
۲۱	۲۲	۲۲	جمع کل

از پاسخگویان دربارهٔ جمله «نوجوانانی که در جمع‌های خانوادگی حضور فعالی دارند با مشاهدهٔ رفتار والدین از رسانه‌ها بصورت گزینشی استفاده می‌کنند» سوال شد. ۱۰ نفر از کارشناسان با این جمله تا حدودی، ۹ نفر زیاد و ۵ نفر کم موافق بوده‌اند.

از پاسخگویان دربارهٔ نحوهٔ استفاده والدین از رسانه‌های فردی و تأثیر آن بر روی نحوهٔ استفاده نوجوانان سوال شد. ۲۰ نفر از کارشناسان این تأثیر را زیاد یا بسیار زیاد، ۳ نفر تا حدودی و ۳ نفر کم ارزیابی کرده‌اند. از پاسخگویان دربارهٔ میزان استفاده والدین نوجوان از رسانه‌های فردی و تأثیر آن بر روی میزان استفاده نوجوانان از این رسانه‌ها سوال شد. ۲۰ نفر از کارشناسان این تأثیر را زیاد یا بسیار زیاد، ۴ نفر تا حدودی و ۲ نفر کم ارزیابی کرده‌اند.

سومین پرسش پژوهش «شرایط تحصیلی والدین چه تأثیری در استفاده نوجوان از رسانه‌های فردی (تلفن همراه و اینترنت) دارد؟» بوده است.

از پاسخگویان دربارهٔ آشنایی والدین در استفاده از رسانه‌های فردی و ترغیب نوجوانان به استفاده از این رسانه‌ها سوال شد. ۱۸ نفر از کارشناسان این تأثیر را زیاد یا بسیار زیاد، ۴ نفر تا حدودی و ۳ نفر کم ارزیابی کرده‌اند.

از پاسخگویان دربارهٔ وضعیت تحصیلی والدین در میزان استفاده نوجوان از اینترنت سوال شد. ۱۵ نفر از کارشناسان این تأثیر را زیاد یا بسیار زیاد، ۷ نفر تا حدودی و ۳ نفر کم ارزیابی کرده‌اند.

از پاسخگویان دربارهٔ وضعیت تحصیلی والدین و تأثیر آن در استفاده آگاهانه نوجوان از رسانه‌های فردی سوال شد. ۱۹ نفر از کارشناسان این تأثیر را زیاد یا بسیار زیاد، ۴ نفر تا حدودی و ۲ نفر کم یا بسیار کم ارزیابی کرده‌اند.

پرسش اول پژوهش: وضعیت خانوادگی نوجوانان چه تأثیری در استفاده او از رسانه‌های فردی دارد؟

کارشناسان در این پژوهش معتقد بودند تعارضات والدین با یکدیگر می‌تواند به میزان زیاد یا بسیار زیاد نوجوان را به استفاده از فضای مجازی (شبکه‌های اجتماعی) ترغیب کند.

کارشناسان معتقد بودند گرایش نوجوانانی که بنا به هر دلیلی در خانواده‌های تک سرپرست زندگی می‌کنند به استفاده از رسانه‌های فردی زیاد یا بسیار زیاد است.

کارشناسان در این پژوهش معتقد بودند نوجوانانی که با افرادی غیر از والدین زندگی می‌کنند تمایل بیشتری در استفاده از رسانه‌های فردی دارند.

پرسش دوم پژوهش: رفتار والدین چه تأثیری بر استفاده نوجوانان از رسانه‌های فردی (تلفن همراه و اینترنت) دارد؟

کارشناسان در این پژوهش معتقد بودند توجه به صحبت‌های نوجوان، پاسخگوی نیازهای او بودن، احترام گذاشتن به نوجوان و همدلی کردن با او بر استفاده نوجوانان از رسانه‌های فردی تأثیر دارد.

کارشناسان در حد زیاد یا بسیار زیاد با حضور فعال نوجوانان در خانواده و تقلید از رفتار والدین و در پی آن استفادهٔ گزینشی از رسانه‌ها موافق بوده‌اند.

کارشناسان معتقد بودند نحوهٔ استفادهٔ والدین از رسانه‌های فردی به میزان زیاد یا بسیار زیاد بر روی نحوهٔ استفاده

نوجوان از رسانه‌های مشابه مؤثر است.

کارشناسان معتقد بودند میزان استفاده والدین از رسانه‌های فردی به میزان زیاد یا بسیار زیاد بر روی میزان استفاده نوجوان از رسانه‌های مشابه تأثیر دارد.

پرسش سوم پژوهش: شرایط تحصیلی والدین چه تأثیری در استفاده نوجوان از رسانه‌های فردی دارد؟

کارشناسان معتقد بودند آشنایی والدین در استفاده از رسانه‌های فردی به میزان زیاد یا بسیار زیاد نوجوان را به استفاده از این رسانه‌ها ترغیب می‌کند.

کارشناسان معتقد بودند وضعیت تحصیلی والدین در میزان استفاده نوجوان از اینترنت به میزان زیاد یا بسیار زیاد می‌تواند مؤثر است.

بحث

پرسش اول- در بررسی نقش و تأثیر وضعیت خانوادگی در استفاده نوجوانان از رسانه‌های فردی عواملی همچون رفتار والدین با یکدیگر (تعارضات والدین)، و زندگی در خانواده‌های تک‌سرپرست مورد نظر بوده است. «فرزندان در محیط خانواده به احساس امنیت و آرامش نیاز دارند. گرمی و محبت و صمیمیت و هماهنگی پدر و مادر در محیط خانواده موجب آرامش و تقویت غرور و اعتماد به نفس آنان خواهد شد. اما گفتگوهای پرخاشگرانه و اختلافات پدر و مادر به از بین رفتن آسایش و آرامش ذهنی نوجوانان می‌انجامد و آنان در محیطی خالی از محبت و امنیت احساس می‌کنند تکیه‌گاه‌های خود را از دست داده‌اند و در نتیجه از اعتماد به نفس و غرور و تحرکشان کاسته می‌شود و در فعالیت‌های روزانه احساس ضعف می‌کنند و نمی‌توانند به راحتی با آرامش با مسائل برخورد کنند» (سایت تبیان، ۱۳۸۳)

از نظر کارشناسان تعارضات والدین با یکدیگر به میزان زیاد یا بسیار زیاد با ترغیب نوجوانان به استفاده از اینترنت مؤثر ارزیابی شده است.

«بررسی گزاره‌های دینی نشان می‌دهد که خانواده به عنوان یک مجموعه مستقل و دارای هویت جمعی مورد نظر اسلام، کارکردهای خاصی دارد که این کارکردها تنها در درون خانواده تأمین می‌شوند. به عنوان نمونه، تبدیل روحیه فردگرایانه به روحیه جمع‌گرایانه که بسیاری از امتیازات و فضائل اخلاقی در فضای دستیابی فرد به روحیه جمع‌گرایانه محقق می‌شود، یکی از امتیازات خانواده است. به عبارت دیگر، خانواده فرد را از تمرکز حداکثری بر خود باز می‌دارد و او را به سمت زندگی جمعی سوق می‌دهد» (خردنامه همشهری، ۱۳۹۰: ۸۹-۸۸).

کارشناسان معتقدند توجه به اهداف فردی نوجوان به میزان زیاد یا بسیار زیاد از فردگرایی یا منزوی شدن او ممانعت می‌کند.

در خانواده‌های تک‌سرپرست که تنها یکی از والدین (به هر دلیلی مثل فوت، جدایی یا طلاق) با نوجوان زندگی می‌کند نوجوان یا مادر دارد یا پدر. بهر حال هر چند که پدر یا مادر تمام سعی خود را برای رفع این نقیصه می‌کنند اما نوجوان باز خلاء عاطفی نداشتن پدر و مادر را با تمام وجود احساس می‌کند. حالا امکان انتخاب گزینه او برای رفاقت، مشورت و تکیه‌گاه به نصف کاهش می‌یابد. برای جبران آن نیمه گمشده، استفاده از تلفن همراه یا اینترنت با

توجه به کارکردهایشان گزینه مناسبی به شمار می‌آید.

کارشناسان معتقدند نوجوانانی که در خانواده‌های تک‌سرپرست زندگی می‌کنند به میزان زیاد یا بسیار زیاد تمایل دارند از اینترنت استفاده کنند.

نوجوانانی که با افرادی غیر از والدین زندگی می‌کنند نیز مشابه همین وضعیت را (شاید با درصد بیشتری) تجربه می‌کنند. به عبارتی در خانواده‌هایی با این شرایط توانایی ایجاد الگوهای فرهنگی خاص جهت انگیزش افراد افزایش می‌یابد. نوجوانان اغلب این الگوها را در رسانه‌های فردی مانند تلفن همراه و اینترنت جستجو می‌کنند.

همچنین از نظر کارشناسان نوجوانانی که با افرادی غیر از والدین زندگی می‌کنند تمایل زیاد یا بسیار زیادی برای استفاده از اینترنت دارند.

پرسش دوم - در بررسی نقش و تأثیر رفتار والدین در استفاده نوجوانان از رسانه‌های فردی عواملی همچون توجه به مهمترین دلیل خانواده‌ها برای تشویق نوجوانان به استفاده از اینترنت، توجه به اهداف فردی نوجوانان، نحوه و میزان استفاده والدین از رسانه‌های فردی و حضور فعال در خانواده مدنظر قرار گرفته است. نتایج بدست آمده حاکی است از نظر کارشناسان همگی این عوامل به عنوان شاخص‌های رفتار والدین در گرایش نوجوانان به استفاده از اینترنت مؤثر است.

«گیدنز معتقد است که انسان‌ها به طور دائم در حال بازنگری رفتار و عملکرد اجتماعی خود هستند. به عبارت دیگر، انسان‌ها تحت تأثیر دانش و اطلاعات خود و هنگام انجام هرگونه فعالیتی، حوزه تلاش خود را مورد توجه قرار می‌دهند و اطلاعات موجود در آن زمینه را بررسی می‌کنند و رفتار و عملکرد مناسب را انتخاب می‌نمایند. البته این بازاندیشی تنها اختصاص به انسان مدرن ندارد و به طور کلی، هر انسانی در کنش خود خالی از بازاندیشی نیست. نتیجه این بازاندیشی‌ها متفاوت است. اگر فرد پایبند به سنت، رفتار خود را بازاندیشی کند، نتیجه آن عمل براساس روال گذشته و سنت پیشینیان است اما، در دوره مدرن که برخی از سنت‌ها ارزش و اعتبار خود را از دست داده‌اند، نتیجه بازاندیشی انسان مدرن ممکن است به عملکرد کاملاً متفاوت با سنت‌های گذشته بیانجامد. حاصل آن که در فضای جدید به هر میزان که ارتباطات قوی‌تر و تبادل اطلاعات سریع‌تر باشد نهادها و نظام‌های اجتماعی هم وسیع‌تر تحول و دگرگونی پیدا می‌کنند. نتیجه این بازاندیشی در عرصه خانواده به وجود آمدن رابطه ناب در ارتباطات است» (خردنامه همشهری، ۱۳۹۰: ۱۵۸).

«خانواده به عنوان میانجی در اجتماعی شدن طفل و همنوایی عمیق وی با هنجارهای اجتماعی، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. جنبه‌های ژرف و نهان شخصیت انسان ناشی از آموزش و پرورش دوران کودکی است و از آنجا که نخستین سال‌های زندگی انسان در محیط خانواده می‌گذرد و در این دوران است که پایه شخصیت او گذاشته می‌شود، می‌توان به اهمیت خانواده و تأثیری که در پرورش فرد و قوای روحی و اخلاقی او دارد پی برد» (وٹوقی، ۱۳۷۸: ۲۱۵).

کارشناسان معتقدند مهم‌ترین دلیل خانواده‌ها برای تشویق نوجوانان به استفاده از اینترنت ارزش قایل شدن برای تحصیل علم و مهارت‌بخشی است.

نظریه بان‌دورا (۱۹۷۷) «توضیح می‌دهد که مردم چگونه از تجربه مستقیم یا مشاهده (یا الگوسازی) یاد می‌گیرند.

برخی از عناصر اصلی این نظریه عبارتند از توجه، نگهداری (یادسپاری)^۱، بازسازی حرکتی^۲ و انگیزش‌ها. بنابر نظر باندورا، توجه به یک رویداد تحت تأثیر خصوصیات آن رویداد و ویژگی‌های ناظر است، مثلاً مشاهده مکرر یک رویداد توسط شخصی که توجه دقیقی به آن نشان می‌دهد یادگیری وی را افزایش می‌دهد. یادسپاری بر این امر اشاره می‌کند که تا چه حدی فرد رفتارهای مشاهده شده را به خاطر می‌سپارد. بازسازی حرکتی اجرای رفتاری رویداد مشاهده شده است. برای مثال برخی اشخاص می‌توانند فقط با مشاهده صرف یک رفتار، دقیقاً از آن تقلید کنند، اما برای بیشتر افراد این کار نیاز به تمرین دارد. جزء انگیزشی این نظریه به تشویق یا تنبیهی بستگی دارد که با اجرای رفتار مشاهده شده همراه است» (ویمر، ۱۳۸۹: ۶۸۹).

کارشناسان معتقد بودند احترام گذاشتن به نوجوان، برجسته کردن نکات مثبت شخصیت او و همدلی کردن با او در کاهش استفاده نوجوان از اینترنت مؤثر است.

در بحث استفاده والدین از رسانه‌های فردی، میزان و نحوه استفاده والدین مورد مشاهده نوجوانان قرار می‌گیرد. آنها با مشاهده رفتار والدین یاد می‌گیرند که چگونه می‌توانند به دانش و اطلاعات مورد نیازشان و از چه منبعی دسترسی پیدا کنند. آنها بیشتر به رسانه‌هایی توجه نشان می‌دهند که با نگرش، عقاید و باورهایشان هماهنگ باشد. باورهایی که با مشاهده رفتار والدین در آنها نهادینه شده است. با انتخاب رسانه بحث مهمی مثل انتخاب از روی انگیزه که مبنای خشنودی و رضایت دارد گشوده می‌شود. جنبه‌های نهان شخصیت نوجوان که در خانواده شکل گرفته و از مشاهده رفتار والدین در مواجهه با تکنولوژی نشأت گرفته، شکوفا شده و به او توانایی آگاهی از نقش خود در خانواده را اعطا می‌کند.

اسکینر در نظریه یادگیری اجتماعی بر این باور است که کلیه رفتارهای انسانی را می‌توان به اعتبار یادگیری وسیله‌ای مورد بررسی قرار داد. بر اساس این نظریه روش‌های ارتباطی از طریق الگوبرداری یا تقلید از والدین شکل گرفته است. همان‌گونه که مشاهده می‌شود از نظر کارشناسان مشاهده رفتار والدین مانند میزان و نحوه استفاده از رسانه‌های فردی در استفاده نوجوانان از رسانه‌های فردی مؤثر است. به این ترتیب نظر کارشناسان نظریه یادگیری اجتماعی را درباره تقلید نوجوانان از والدین درباره استفاده از رسانه‌های فردی تأیید می‌کند.

کارشناسان معتقد بودند نحوه و میزان استفاده والدین از اینترنت بر روی نحوه و میزان استفاده نوجوانان زیاد یا بسیار زیاد مؤثر است.

پرسش سوم- در بررسی نقش و تأثیر وضعیت تحصیلی والدین در استفاده نوجوانان از رسانه‌های فردی عواملی همچون مهارت و آشنایی آنها از رسانه‌های فردی و تأثیر وضعیت تحصیلی والدین در نحوه و میزان استفاده از اینترنت مدنظر قرار گرفته است. نتایج حاکی است از نظر کارشناسان همه این عوامل به عنوان شاخص‌های وضعیت تحصیلی والدین در گرایش نوجوانان به استفاده از رسانه‌های فردی مؤثر است.

«مدارس هر روز بیش از پیش به دانش‌آموزان یاد می‌دهند که چگونه از سیستم‌های کامپیوتریزه بیاموزند تا به

¹ retention

² motor reproduction

جای این که اصول و مطالبی را به این نوجوانان آموزش دهند که به مراتب مهم‌تر و ارزنده‌تر از این‌هاست» (پستمن، ۱۳۸۶: ۳۱). نوجوانان در مدارس با علوم جدید آشنا می‌شوند. تلفیق روحیات دوره سرشار از شور و هیجان با آشنایی با علوم و فناوری‌های جدید ارتباطی از آنها نوجوانی با انتظارات و توقعات متفاوت از گذشته می‌سازد. چنانچه نوجوان با والدین کم‌سواد یا بی‌سواد و یا ناآشنا با مهارت‌های استفاده از فناوری‌های نوین مانند تلفن همراه و اینترنت زندگی کند، کمبودهایی را حس می‌کند. از نظر نوجوانان تجربه زندگی یعنی آشنایی با کامپیوتر و مهارت استفاده از آن است و چون والدین خود را از این تجربه بی‌بهره می‌بیند تصور می‌کند بین او و والدین شکافی پدید آمده است. در این مسأله شکاف نسلی بوقوع می‌پیوندد. به عبارت دیگر ویژگی‌های نسلی و سنتی خانواده به نسل بعدی انتقال نیافته است.

کارشناسان معتقد بودند آشنایی والدین در استفاده از اینترنت نوجوانان را به میزان زیاد یا بسیار زیاد به استفاده از اینترنت تشویق می‌کند.

با برشمردن برخی از مسائل مرتبط با خانواده‌ها و اینترنت، گام اول، آگاهی والدین از چگونگی مصرف اطلاعات اینترنت است و این آگاهی روند بهره‌مندی از اینترنت را (در نوجوانان) بهبود خواهد بخشید. (یحیایی ایل‌ای، ۱۳۹۰) کارشناسان معتقد بودند وضعیت تحصیلی والدین در استفاده آگاهانه نوجوان از اینترنت به میزان زیاد یا بسیار زیاد مؤثر است. نقش اینترنت در خانواده‌ها و به‌خصوص در کاهش روابط خانوادگی جدی بوده است؛ به‌طوری که سهمی از زمانی را که اعضای خانواده در خانه حضور دارند، جدا از یکدیگر و همراه با اینترنت می‌گذرانند. هرچند می‌توان گفت اینترنت در خانواده‌های مختلف کارکردهای مختلفی داشته است اما در بحث روابط اجتماعی بین اعضای خانواده، کاهش گفت‌وگو و به تبع آن کاهش تفاهم را در پی داشته است. (همان) همچنین کارشناسان معتقد بودند وضعیت تحصیلی والدین در میزان استفاده نوجوان از اینترنت به میزان زیاد یا بسیار زیاد مؤثر است.

محدودیت‌های تحقیق: دسترسی به کارشناسان برای مصاحبه و تکمیل پرسشنامه و تنظیم قرار ملاقات‌های حضوری یا تلفنی برای ارائه پرسشنامه و سپس جمع‌آوری پرسشنامه‌های تکمیل شده طی زمان مقرر از محدودیت‌های این پژوهش به شمار می‌روند.

پیشنهادها: در خانواده‌های تک‌سرپرست توجه بیشتر برای صرف وقت با نوجوان ضروری است. دقت و نظارت سرپرست نوجوان در نحوه و میزان استفاده خودش از رسانه‌های فردی و تشویق نوجوان به استفاده از رسانه‌های فردی با اهدافی همچون ارزش قایل شدن برای تحصیل علم و جایگاه کمک آموزشی اهمیت دارد.

«سوادهای نو که بواسطه وجود رسانه‌های مدرن مورد نیاز است، به اهمیت سواد‌های قدیمی برخاسته از چاپ است. البته ارتباطات به تقریب همواره ترکیبی از الگوهای متفاوت بوده است، مثلاً بصری و نیز کلامی. امروزه سواد اگر چه محل بحث است لکن بطور اجتناب‌ناپذیری، سواد چندرسانه‌ای و به همین نسبت، گونه‌های سنتی سوادآموزی دیگر کفایت نمی‌کند» (باکینگهام، ۱۳۸۹: ۸۲). «عبارت سواد رسانه‌ای به دانش‌ها، مهارت‌ها و توانایی‌هایی اشاره دارد که برای استفاده و تغییر رسانه مورد نیاز است» (باکینگهام، ۱۳۸۹: ۸۳). برای درک و فهم رسانه‌ها باید آموزش متناسب با آن رسانه دیده شود. آنچه که در ذهن افراد می‌گذرد لزوماً آن برداشتی نیست که ما

از رسانه داریم. برداشت‌های ذهنی افراد به نوع استفاده و نگاه آنها از رسانه مربوط می‌شود. بنابراین آموزش والدین دربارهٔ مواردی که به درک و فهم رسانه‌ها کمک می‌کند یا همان سواد رسانه‌ای می‌تواند کمک شایانی در همدلی با نوجوانان در استفاده از رسانه‌های فردی باشد. چرا که به قول راجر سیلورستون (۱۹۹۹) «سواد رسانه‌ای آشکارا مستلزم ظرفیتی از رمزگشایی، ارزیابی، انتقاد و ترکیب است» (باکینگهام، ۱۳۸۹: ۱۰۳). سواد رسانه‌ای مجموعه‌ای از الگوها، آموزه‌ها و محتواهایی است که به مخاطب جنبه‌های مختلف را می‌گوید. با برگزاری کلاس‌های آموزشی می‌توان این جنبه‌های مختلف را آموزش داد. کلاس‌های آموزشی رایانه و نحوه استفادهٔ مطلوب از این رسانه در مدارس برای والدین و نوجوانان بطور همزمان اعضای خانواده را به یکدیگر نزدیک می‌کند. تنوع در ارائه مطالب در این کلاس‌ها به نوعی سرگرمی و تفریح برای اعضای خانواده نیز محسوب می‌شود.

Archive of SID

منابع

- باستانی، سوسن. (۱۳۸۷). جنسیت، فرهنگ، ارزش‌ها و نگرش‌ها، (چاپ اول). تهران: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات.
- باکینگهام، دیوید. (۱۳۸۹). آموزش رسانه‌ای (یادگیری، سواد رسانه‌ای و فرهنگ معاصر)، (چاپ اول). (حسین سرفراز، مترجم). تهران: ناشر دانشگاه امام صادق (ع).
- پستمن، نیل. (۱۳۸۶). تکنوپولی: تسلیم فرهنگ به تکنولوژی، (چاپ پنجم) (ویراست ۳). (صادق طباطبایی، مترجم). تهران: اطلاعات.
- رجیبیان، زهره. (۱۳۹۰). تحولات خانواده ایرانی. خردنامه همشهری، دوره جدید شماره ۸۳.
- شکرخواه، یونس. (۱۳۸۹). واژه‌نامه ارتباطات، (چاپ چهارم). تهران: سروش (انتشارات صدا و سیما).
- شیخان، اعظم. (۱۳۸۱). شناسایی میزان استفاده دانش‌آموزان شمال و جنوب شهر تهران از اینترنت. پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته علوم ارتباطات. دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی.
- فرهنگی، علی‌اکبر. (۱۳۷۴). ارتباطات انسانی، (چاپ هجدهم) (ویرایش ۲). تهران: خدمات فرهنگی رسا.
- علی‌اکبری، مریم. (۱۳۹۰). جادوی رهبران فکری در بازاریابی در شبکه‌های اجتماعی. فصلنامه تحلیلی پژوهشی کتاب مهر، سال اول شماره سوم و چهارم.
- موحد، مجید، مظفری، روح‌اله و کاووسی، محبوبه. (۱۳۹۰). مطالعه رابطه بین ابعاد مختلف استفاده از اینترنت و احساس تجربه شده، گروه جامعه‌شناسی دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه شیراز. مجله جهانی رسانه. شماره ۱۱.
- وثوقی، منصور و نیک‌خلق، علی‌اکبر. (۱۳۷۸). مبانی جامعه‌شناسی، (چاپ چهارم) (ویرایش ۲). تهران: بهینه.
- ویمر، راجردی و دومینیک، جوزف آر. (۱۳۸۹). تحقیق در رسانه‌های جمعی، (چاپ دوم). (کاووس سید امامی، مترجم). تهران: سروش.
- یحیایی ایله‌ای، احمد. (۱۳۹۰). اینترنت و سلامت روابط خانوادگی. همشهری آنلاین.

<http://hamshahrionline.ir/details/۱۵۶۶۳۲>

<http://Tebyan.net/newindex.aspx?pid=7482>